

»Rød og hvid i Billedsalen«

Grundtvigs døds- og mindedigte

af *Flemming Lundgreen-Nielsen*

II

»Henrich Steffens« 1845

Grundtvigs fætter, Henrich Steffens, den danske romantiks fødselshjælper, døde i Berlin den 13. februar 1845, 72 år gammel. Grundtvigs forhold til ham var – i lighed med andre guldalderforfattere – punktuelt, men vigtigt. Som bekendt hørte han de filosofiske og æstetiske forelæsninger i København 1802-03, skønt han først fik deres indhold fordøjet i sin Egeløkketid. Midt i 1810'erne i sin lutherske »Danne-Virke«-periode optog Grundtvig forbindelse med fætteren i en brevveksling. Et møde under Steffens' Københavnsbesøg i 1824 spændte ikke videre heldigt af. Korrespondancen fortsattes dog, og Grundtvig sendte ofte Steffens sine publikationer. De to mødtes en sidste gang på Nysø i sommeren 1840.

I »Berlingske Tidende« den 14. marts 1845 offentliggjorde Grundtvig et magtfuldt mindedigt om Steffens (optrykt i US IX, s. 45-48). De ni sidste strofer er bevaret i et manuskript (Fasc. 389.108).

Henrich Steffens

Lynildsmand, som for mit Øie,
I det aarle Morgengry,
Lig en Engel fra det Høie,
Vælted Stenen bort paany,

1. del af nærværende artikel bragtes i Grundtvig-Studier 1980. Den drejede sig specielt om digtene *Min Moder*, 1822, *Fødselsdagen*, 1823, og *Jens Baggesen*, 1826. Red.

Der hos mig, i Blomsterhaven,
Lukked', spærred *Troes-Graven!*
Sank nu selv du under Muld?

Nei, den *Aand*, som slynged' Lynet,
Naar det knittrende udfoer,
Aanden, som gjenfødte Synet,
Sprængte Bautasteen i Nord;
Aanden i dit Blik, din Tale,
Efter Kæmpeskridt i Dale,
Hviler kun paa Skyer blaa!

Nordens Aand, til Gru for Jetter,
Skabte før i *Vana-Gaard*
Odins-Syn og Thors-Idrætter;
Hviled saa et Verdens-Aar;
Vandrer nu igjen paa Isse,
Som paa Sky og Klippespids,
Klædt i Lyn, med Kæmpeskridt!

Paa din Isse, høie Frænde!
Fæsted' Fod den *Aand* paany,
Vandrer nu til Verdens Ende,
Som han aged før i Sky;
Klarer nu, til Gru for Jetter,
Odins-Syn og *Thors-Idrætter*,
Tegner Lys og taler Lyn!

Naar det knitrer, naar det dønner,
Naar det runger dybt i Fjeld,
Naar I lytter, *Nordens Sønner!*
Muntre end i Tidens Kveld;
Mindes, det var ham, som blunder,
Som i Nord, til stort Vidunder,
Stødte først i *Heimdals Lur!*

Ja, den fri, den stærke Tale
Om hvad *Haanden* griber ei,
Men hvad dog fra dybe Dale
Baner sig til Stjerner Vei:
Ordet, som af *Aanden* føres,
Skaber Syn hvor Røsten høres,
Vaagned, *Steffens!* her med dig!

Da var disse Lokker gule,
 Som i Kamp blev tidlig graa,
 Da var mørkt det over *Thule*,
 Intet Øje Lyset saae,
 Før det lød paa Bjergetoppe:
 Vaagner Alle! Soel er oppe!
 Røsten var dit Bjarkemaal!

Folket sov, som Lig i Kiste,
 Kæmper sov som Kampesteen,
 Brat dog vaagned Fugl paa Kviste,
 Lærke med i Agerreen,
 Stak i Sky til Vingeprøve,
 Sang med Lyst for Øren døve,
 For hinanden og for Dig!

Og før end, paa Lynets Vinge,
 Til dets Fædreland du foer,
 Du det hørte lyst til Thinge:
 Vaagnet er nu Folk i Nord,
 Spiler Øine, lytter efter,
 Mærker Aandens *Kæmpekræfter*,
 Rimer Dag og Døn med Daad!

Det skal spørges, du har levet,
 Som kun Faa paa denne Jord,
 Levet meest, hvor Mindst er skrevet,
 Levet *kongelig* i *Nord*:
 Talt er Ord, som aldrig glemmes,
 Vakt en Aand, hvis Kraft fornemmes,
 Mens vi har et *Modersmaal*!

Tvende var vel dine Røster,
 Ypperst *Tydskland* kalder sin;
Dansk var dog, som hendes *Søster*,
 Moder din og Moder min!
Tydsk vel Pen dig faldt i Haanden,
Dansk dog Tungen var og Aanden,
 Dem det er, som skifte Arv!

Ærligt Modersmaalet skifter,
 Nøies tarvelig med Sit:

Kæmpens Ry og Kæmpens Skrifter,
Tydskland! roes af dem dig frit!
Nordens Aand og *Danmarks Tunge*,
 Gamle nys, nu atter unge,
 Arved alt hans *Moders Slægt!*

Tak, du store Arvelader!
 Tak i Nordens Trilling-Navn!
Odin var din Oldefader,
Danmark var din *Moder-Favn*;
Der du os tilkyssted Aanden,
 Før, med Vingespyd i Haanden,
 Du uddrog i Ledingsfærd!

Med det Kys, i Barmen inde,
 Med dit varme Aandedræt,
 Leve skal i Nord dit Minde,
 Blomstre saa paa *Videslet*,
 At hvert Aar paa Fuglevinge
 Krandsen kan fra Marken bringe
 Til din Grav i fremmed Land!

Og hver Fugl, som Krandsen bringer,
 Synge skal med Stemme klar:
 Havde kun jeg Phønix-Vinger,
 Jeg dit Støv til Hjemmet bar,
 Kviddred mellem Bøgeløvet:
 Hvil dig, Fuglefader-Støvet!
 Hvil dig sødt i Moders Skjød!

Lille Fugl i Hjarne-Lunden!
 Hvad er det, du kviddrer om?
 Skal engang i Morgenstunden,
 Efter blide *Norners Dom*,
 Med udvoxet Phønix-Vinge
 Lykke-Skibet os tilbringe
 Asken af din Faders Been!

Skal maaskee den høie *Skole*,
 Hvor i alle Guders Fag
Nordens Aand har Lærestole,
 Nordens Kæmper Skjoldetag,

Hvile trygt paa *Heimdal-Støvet*,
 Hvorfra, mellem *Bøgeløvet*;
 Gjallarhornet først gienlød!

Gid det skee engang ad Aare!
 Efter *Norden*, Frænde kiær!
 Længdes jo dit Støv saa saare
 I det sidste Aftenskiær!
 Morgenhave-Mindesmærket
 Vorde brat *Oplysnings-Værket*
Birtingsborg i Bjergestil!

Teksten indledes med en mytisk omdigtning af Steffens til lynildsmand og gravsprænger (str. 1-4). Ordet *lynildsmand* har Grundtvig allerede i 1817 dannet om påskeenglen, der bortvæltede stenen fra Jesu-grav (US III, s. 454). »Blomsterhaven« (str. 1) er vel i det allegoriske landskab digtningens. Det er bemærkelsesværdigt, at Grundtvig opfatter Steffens' vækkelse af sig som en befrielse fra »*Troes-Graven*«. Steffens' trykte værker omkring 1802 rummer ingen energisk kristen forkyndelse, men i sin 1812-krønike erindrede Grundtvig med taknemmelighed Steffens' ærbødige – åbenbart mundtlige – omtale af kristendommen (US II, s. 384). Steffens' demonstration af det talte ords magt og muligheder for vekselvirkning har utvivlsomt betydet meget for Grundtvigs egne senere teologiske og pædagogiske begreber om det levende ord. På langt sigt kan karakteristikken være rigtig.

I str. 2 benægtes Steffens' død: hans »*Aand*« hviler efter endt gerning »paa Skyer blaa«, – en forberedelse af billedet i str. 4-5 af den agende Thor. Nye lynassociationer kommer til: Steffens bortsprængte som linslynger den nordiske »Bautasteen«³⁴, en kombination af påskeenglen, Thor og Zeus/Jupiter.

Omfatter str. 1-2 i myteform Steffens' livsindsats, sættes den så i str. 3-4 ind i en større historisk ramme: han reinkarnerede den ældgamle nordiske ånd³⁵. I oldtiden skabte Nordens ånd »Odins-Syn og Thors-Idrætter«, altså visionær poesi og raske kampbedrifter, de historiske resultater af den hedenske vikingetid. Derpå hvilede den »et Verdens-Aar«³⁶. I nutiden vandrer den – med en pinsemetafor (Ap. Gern. 2.3) igen på isse, først og fremmest på Steffens'. Han har i Grundtvigs øjne genoptaget en

mytisk-historisk storrytme, men mere som den reflekterende end som den skabende: ånden »klarer« – modsat »skabte« (str. 3) – de hedenske syn og bedrifter (str. 4), og lys-/lyn-fænomenerne forstås overført: han »Tegner Lys og taler Lyn!« (fremhævet her). Virkningen er den samme i nordisk hedenskab og i moderne romantisk vækkelse: »Gru for Jetter« (str. 3-4), repræsentanterne for mørke, materie og død, så Steffens i str. 5 kan stå midt i det bevægede landskab som vækker af alverden, Heimdal med luren.

Str. 6-10 tolker Steffens' store indsats i nordisk åndsliv: »den fri, den stærke Tale«. I fyndige vers beskriver Grundtvig det u håndgribelige, åndelige, talte ords ubestridelige vej fra »dybe Dale« til »Stjerner«. Han mindes deres fælles ungdom i et barbarisk »Thule«³⁷, hvor Steffens' pludselige »Bjarkemaal« fra »Bjergetoppe« (hans eksklusive filosofi?) hverken vækkede folket eller krigerne, men dog skovfugle (nattergale?) og lærker (den landlige Grundtvig?). Tidens søvn sammenholdes med »Lig i Kiste« og »Kampesteen« (jf. påskestemningen i str. 1). Vækkelsen var for de få: fuglene sang »For hinanden og for Dig!« (str. 8). Det er velkendt, hvorledes Steffens nærmest eksaminerede Oehenschläger til romantisk poët. Men, fortsætter Grundtvig, nu i 1840'erne er miraklet sket, gennembrudsgenerationens isolation er brudt, folket er virkelig vågnet op til at forene »Dag og Døn med Daad!« (str. 9) i fortsættelse af Steffens' Bjarkemål fra str. 7. Efter den lange mellemfase af dyb søvn har Steffens' historiske »Kæmpeskridt« (str. 2-3) udløst åndens »Kæmpekræfter« (str. 9). Denne kongelige vækkelse i Norden er Steffens' danmarkshistoriske bedrift. Den var mundtlig, på modersmålet og er ved sin fylde af liv og sine konsekvenser vigtigere i eftermælet end litterær udødelighed i faglig forstand. Steffens har »Levet meest, hvor Mindst er skrevet«³⁸, og vil blive husket for det, så længe dansk sprog eksisterer (str. 10).

Ordet *modersmål* erindrer Grundtvig om, at han – som i »Jens Baggesen« – har et sprogligt regnskab at gøre op med den døde. Steffens var jo i liv og skrift splittet mellem dansk (-norsk) og tysk. I betragtning af den stærke antityske stemning i Danmark under Christian VIII, også i Grundtvigs højskoleskrifter og -digte³⁹, og af kassationen i 1826 af den tyskskrivende Baggesen er Grundtvig forbløffende tolerant. Han giver tyskerne Steffens'

»Pen« (str. 11), »Ry« (som politiker?) og »Skrifter« (str. 12) og gør på Danmarks vegne blot krav på »Tungen« (det talte dansk) og »Aanden« (til at genføde Norden) (str. 12). I kladden har Grundtvig overvejet som i »Jens Baggesen« kun at overlade tyskerne »Kæmpens Støv og Kæmpens Skrifter«, men er blevet klar over, at Steffens' rolle (»Ry«) i frihedskrigene mod Frankrig utvivlsomt måtte være tyskernes arvepart også.

Det er afgørende for Grundtvig, at Steffens på mødrene side var dansk (hans og Grundtvigs mødre var søstre). Tyskerne kunne han møde på politisk-militær grund (»Vingespyd.../... i Ledingsfærd«), hans åndskraft må tilfalde hans moders land og sprog, som han engang kærligt »tilkyssed Aanden« (str. 13). Afbrudt i kladden er en strofe om, hvorledes Steffens lod den hjemmefødte nordiske ånd træde i tysk tjeneste i opstanden mod Napoleon:

Du, som Sigurd Fafnersbane
Tidlig skiød fra Danmark Fart,
Giennem Ild du red paa Grane,
Fuldblods-Hest af Sleipner-Art.

(str. 14).

Grundtvig følte vel ikke, Steffens havde gjort Norden nogen tjeneste ved at være med til at svække tyskheden (der kunne være Brynhild bag ildhegnet i en eventuel fortsættelse af strofeudkastet). I stedet udlægger han fætterens betydning for Norden og specielt Danmark, »Videslet« (str. 14), en rimkrønikebetegnelse for ølandene. Billederne tager nu hastigt hinanden. Fra Steffens' »Kys« med det »varme« åndedræt kommer Grundtvig til blomster, som flettet til kranser og bragt på fuglevinger hvert år kan smykke hans grav i det fremmede, – vel udtryk for de poetiske resultater af Steffens' virke og de danske digteres taknemmelighed herfor.

Mens Grundtvig i 1826 accepterede Baggesens grav i Kiel som hans lod, afføder forestillingen om Steffens' grav i Preussens hjerte i 1845 et ønske om at få hjemført den døde (str. 15-16). Stroferne fyger med associationer: hans jordiske rester er »Fuglefader-Støvet« (fuglefader som romantikkens danske ophav), og den »Lille Fugl i Hjarne-Lunden« (den folkelige danske digter-

ånd) »kviddrer« (altså beskedent) om, at et lykkeskib⁴⁰ med »udvoxet Phønix-Vinge« kan bringe hans aske tilbage. Digtet ender med en udmaling af Steffens' hjemkomst til en grav midt i den kommende folkelige højskole i Sorø (str. 17-18). Steffens havde faktisk periodisk i sit liv interesseret sig for akademiet i Sorø⁴¹, hvis folkelige fornyelse Grundtvig så som en naturlig konsekvens af hans ungdomsdåd (jf. str. 9). Med Steffens bisat i Sorø ville højskolen hvile »trygt paa *Heimdal-Støvet*«, og, som det koncentreret hedder, »Morgenhane-Mindesmærket« (monumentet for Steffens' moderne Bjarkemålshanegal) kan da »brat« forvandles til et oplysningsværk (værksted for sand oplysning) i »*Bjergestil*« (i stort format? eller: i lignelse af et mineralrigt fjeld? Steffens var jo mineralog også!) ved navn Birtingsborg. Birtingsborg (eller Brattingsborg) forstår Grundtvig etymologisk som det strålende, gyldne – som beskrevet i digtet »Ragna-Roke« i »Danne-Virke« III, 1817 (PS IV, s. 521-523) en sammensmeltning af Odins og Sagas hal Sökkvabekkr (i *Grímnismál*) og den danske folkevisehelt Sivord Snarensvends opholdssted (DgF 7H).

Ideen om at gravsætte Steffens i Sorø-højskolens midte kan Grundtvig være blevet inspireret til af Thorvaldsens museum, hvor gravkammeret i gården allerede før billedhuggerens død i 1844 stod færdigt. Planen om en central folkehøjskole i Sorø, Grundtvigs yndlingsprojekt i Christian VIIIs regeringstid, gik imidlertid i graven med kongen, og Steffens' jordiske levninger forblev i Berlin.

»Henrich Steffens« er gjort som en symfoni af opstandelses- og opvækkelsessymboler hentet fra kristendommen, antik og nordisk mytelære og danmarkshistorien. Egentlig kristen forkyndelse findes der ikke. Steffens' folkelige og sproglige, altså nationale, betydning sikrer hans eftermæle og gør ham fortjent til at hvile i centrum af Grundtvigs kæreste luftkastel, den folkelige højskole i Soer.

Æstetisk er digtet, ud over den bekendte kraftfulde optakt i str. 1, interessant ved at vise, hvor ubesværet, med overholdelse af alle rim, Grundtvig kan fylde sin lyriske yndlingsform, den syvlinjede trokæiske strofe, med én eneste, indholdsmæssigt rigt nuanceret helsætning, hvis mening fuldendes med velberegnet bagvægt (se str. 1, 2 og 6). Ordsproglig fynd har gjort str. 10 til

den fødte citatstrofe både i Grundtvig- og Steffens-forskningen. I slutningen af teksten med synerne af Steffens' overførsel til Sjælland kommer Grundtvig nok – f.eks. med det Phønix-vingede lykkeskib – for langt ind i et symbolistisk vildnis. Alligevel tåler Grundtvigs kvad mageligt sammenligning med Oehlen-schlägers i Georg Carstensens »Dansk Album for Litteratur og Kunst« No. 24, den 15. juni 1845 (PS XXIII, 1861, s. 85-87).

»Albert Thorvaldsen, (i Marts 1844).« trykt 1848

Bertel Thorvaldsen var i 1838 vendt tilbage til København fra Rom og blev resten af sit liv fejret og feteret af adel og borgerskab i hovedstaden. Grundtvig havde fra sin tidligste ungdom afskyet billedhuggerkunsten som en meget kødelig kunstart, men efter at have truffet Thorvaldsen undtog han denne fra sin skepsis på grund af hans jævne og vindende menneskelighed. Faktisk skrev Grundtvig en lille håndfuld digte til den moderne Vaulunder, som han kaldte ham.

Da Thorvaldsen pludseligt og stille døde i Det kgl. Theater den 24. marts 1844, blev hans jordefærd lørdag den 30. marts til en national og folkelig højtidsfest lige fra ceremonien i kunstakademiet til selve begravelsen fra domkirken. Adskillige lejlighedsdigte og -taler fremkom, hvoraf en del optrykkes i særlige pjecer, kaldet »Mindekrandse«. Også Grundtvig har villet tage digterisk afsked med vennen, men fik på grund af sit andet maniodepressive sygdomsanfald ikke givet sit digt i trykken, og i forvirringen omkring hans sygdom blev håndskriftet borte. Den 28. maj 1844 skriver Grundtvig til Gunni Busck, der som den eneste har læst digtet, at det er forsvundet, – dog uden at det bekymrer ham videre: »...hvad Godt er, kommer nok igjen, derfor er det min mindste Sorg!« (Fasc. 460.40). Buscks følgende breve til Grundtvig nævner ikke digtet.

I treårskrigenes første fase, den 6. september 1848, blev Thorvaldsens kiste i stilhed gravsat i gården til det nu færdige museum, der den 17. september overdroges til Københavns Kommunalbestyrelse og næste dag åbnedes for publikum. Uden at angive det direkte markerede Grundtvig begivenheden ved i næste nummer af sit tidsskrift »Danskeren« (for den 20. september 1848) at trykke sit gamle mindedig (optrykt i US IX, s. 9-13).

En note oplyser, at det er skrevet i meget syg tilstand, men her forelægges i den oprindelige version. Indre kriterier synes at bekræfte Grundtvigs oplysning. To bevarede manuskripter til et langt kortere digt (i Fasc. 389.67 og NkS 3780.60 4°) står i et ikke ganske afklaret forhold til 1848-trykket⁴².

Albert Thorvaldsen,

(i Marts 1844*).

Tids-Alderne har og en *Nytaars-Dag*,
Naar Solhvervs-Aander svæve over Jorden,
Da sidst de svæved under Tordenbrag,
Sig vendte Solen morgenrød mod *Norden*,
Og aarle vaagned da et Kæmpekuld
Med Kronehjelme af det røde Guld!

Ja, stolt oprandt en Gude-Alder ny
Med vort Aarhundrede for *Nordens* Stammer,
Af den skal over Hav og Bjerg gaae Ry,
Saavidt som Øiet funkler, Hjertet flammer,
I den opstaaer ved *Nordens* Kæmpehaand
Alt *Forbigangent*, som var født af *Aand*.

Du var den Første, *Thorvalds* prude Søn!
Du blev den Største i din Kreds paa Tuen,
Da med din *Jason*, kæmpemæssig skiøn,
Du kækt dig taarned under Himmelbuen,
Og gjorde brat det til en afgjort Sag,
At før og efter var som »Nat og Dag«.

Forbauset Verden saae hos dig paany
De *Græske Guder* stige op af Jorden,
Den offred til dig i en *Viraksky*,
Som om den bæved for *Kronions* Torden;
Men du, oplyst af *Nordens* Kæmpeaand,
Bortvifted Skyen med en *Barnehaand*!

* Skiøndt dette Vers, skrevet i meget syg Tilstand, har været *forlagt* og er blevet *forligget*, giver jeg det dog, som jeg finder det, da hvis jeg har andet om Sagen at melde, det helst maa staae for sig selv.

Et *Menneske* du var og *ingen* Gud,
 Din Herlighed stod under Blomstens Love;
 Med den i Lys du skinned faur og prud,
 Med den i Løn du skal nu længe sove;
 Ei Knæ jeg bøier og ei Virak strøer
 For hvad kun lever som en Blomst og døer.

Vemodig hørde jeg det høie Gny,
 Da Livstraad din, den skønne, blev afskaaret,
 Og sørgelig det klang i Skov og Sky,
 Da »*Konstens Konge*« blev til Graven baaret,
 Dog Nyaars-Kæmpen har, som Nyaars-Dag,
 Sin Morgen-Røde og sit Solbjergs-Lag!

Du var den *Første* af vort Kæmpekuld,
 Heroldernes, som vaagnede med Solen,
 Og de, som end sig høine over Muld,
 Ei sidde længe paa Forundrings-Stolen;
 Hvad med dem fødtes, vorder aldrig graat,
 Men sortne maa det for hvert Øie blaat!

Et *Menneske* du var, det *Æres*-Navn
 Vanhelliges, saavel som Guds, fuldsaare,
 Thi føle *Mennesker* og dybt dit Savn,
 Og Perlen i din Krands er *deres* Taare;
 For *Mennesker*, de Store og de Smaa,
 Den altid funkled paa dit Himmelblaa!

Varst du en *Christen*? som en *Æres*-Sag,
 Man spurgte høit, da man dig bar til Jorde,
 Og dine Billeder i *Kirkesmag*
 Bevise kun, du vidste hvad du gjorde,
 Men til din Lykke, baade fjern og nær,
 Om Roes for Gud maae alle tie kvær.

Gjaldt det om *Æren* mellem *os* i Nord,
 Hvo turde dig yel nægte *Christen*-Navnet!
 Gjaldt det om *Æren* overalt paa *Jord*,
 Saa god en *Christen* vorder længe savnet,
 Ei blot i Mylren under Himmel-Tag,
 Men midt i Præste-, Biske-, Pave-Lag!

Du kiendte kun den *falske* Christendom,
 Og den betragted du med Ynk og Harme,
 Hvor du den saae i *Axelstad* og *Rom*:
 Den istapkolde og den lummervarme;
 Saa hele Verden veed det godt og grant,
 Du var ei Catholik, ei Protestant.

En Hedning altsaa af en egen Art,
 Ei af Rimthusserne, som Himlen true,
 Men af *Lysalferne*, hvem aabenbart
 Er Guddoms-Stemplet paa den kække Bue;
 Du mellem Alfe-Chor omsværmed frit,
 Men skielned immer grant dog *Sort* fra *Hvidt!*

Det viser Billedet af *Hviden Christ*,
 Med Majestæt og Konge-Lader milde,
 Lad det kun staae, som Billed-Støtten hist
 Af den Høilovede, ved *Jordans Kilde!*
 Hvor giennem *Fonten* rinder Livets Strøm,
 Naær *Sundheds-Blomsten* til Hans Klæders Søm!*)

Det Christus-Billed af en *Hedning-Haand*
 Stod tre Aarhundreder ved Fruer-Buret,
 Hvor hun, som rørde ved Hans Klædebon,
 Til Mindetegn det havde undermuret;
 At hun var *hedensk*, følger af sig selv,
 Hun reiste »*Billeder*« ved »*Jordans*« Elv.

Gid dette Billed af din Mesterhaand
 Ved »*Fonten*« staae til lige varigt Minde
 Om Sømmen af det *hvide* Klædebon,
 Og *Troen* hos den ømme *Dannekvinde*,
 Som yndig knæler ved den Konges Fod,
 Der raadte mild paa hendes Vaande Bod!

*) *Eusebs Kirke-Historie* (VII, 18), hvorefter han selv, i *Paneas* ved *Jordans Kilde*, saae et støbt Billede af *Christus*, med en *Kvinde* knælende foran sig, som, efter Sagnet, var den fra »*Evangeliet*« velbekiendte »blodsottige Kvinde«. Denne *Hedenske* Kvinde havde af Taknemmelighed opreist Støtten ved sit Huus i *Paneas*, og paa samme Sted, siger *Euseb*, groede en ubekiendt Urt, som, naar den naaede Sømmen af *Hans* Kappe, fik Lægedoms-Kraft mod allehaande Sygdomme.

Jeg korsør mig for lede »Satan« kun,
 Og ei for Mennesker, som mine Lige,
 Jeg *selv* var *Hedning*, men dog *ingen Hund*,
 Og Skriftemaalet mit i *Sandheds* Rige,
 Det lyder saa: det randt mig nys ihu,
 At der er *meget Hedenskab* hos mig endnu!

Hos mig det gaaer, om ei i Lyset alt,
 Saa dog i Løbet giennem Skiærsilds-Baalet,
 Hos dig Endeel som Støv til Jorden faldt,
 Og Resten pustes bort af Engle-Maalet,
 Hvor du, indført i bedste *Konge-Lag*,
 Skal paa den »*sande Christendom*« faae Smag.

En *Konge* var du, under *Alberts*-Navn,
 Skiøndt uden Sværd og perlestukket Throne,
 Dit Septer vakde Fryd og virked Gavn,
 Mens barnemild du leged med din Krone;
 En *Konge* var du paa din Blomster-Øe,
 Som Faa kun fødes og som Færre døe!

Du Kronen bar paa dine hvide Haar
 Saa let, som sjelden bæres Rosen-Krandsen,
 Naar faure Glutter, skiemtende i Vaar,
 Hensvæve frit og yndig giennem Dandsen;
 Men meer alvorlig stræbde ingen Drot
 At vise: *Kongeligt* er altid *godt!*

Saa hvil da kongelig, du Alfe-Drot,
 Hvor Leiet redes dig i Borge-Gaarden,
 Til atter tindrer Øiet himmelblaat
 I den forklarede Naturens Orden!
 Som *Dvalin*, gamle Nordens *Konge-Dværg*,
 Til Kæmpehøi du fik et *Himmelbjerg!*

Det er *Olympen* med sin Gude-Hær,
 Opskudt paany i *Sællands* Bøge-Lunde,
 Til Udsigt vid i Aftenrøde skiær,
 Henover Storværks Strøm i alle Sunde,
 En Klippe-Grundvold for et Kæmpe-Slot,
 Et *Lydskejalv* for vort Nordens *Asa-Drot!*

Med *Seiers-Haab* du i din Ungdoms Vaar
 Uddrog til Kæmpeskridt i Laurbærlunden,
 Med *Seiers-Haab*, det gamle *Odins-Kaar*,
 Afbilled du dig selv i Aftenstunden,
 Og *Seiers-Disen* paa sin Dronningstol
 Skal Haabet *krone* paa dit *Kapitol!*

Nu rør dig levende i Sagn og Sang,
 Du *Adel-Menneskets* høibaarne Minde!
 Din grønne Lund var altid *Dannevang*,
 Og du er *Nattergalenes* Veninde;
 Omsvæv til Dommedag den Blomsterøe,
 Hvor ei paa Kongegrav Kiærminder døe!

Og reis dig, hedenfarne Kæmpers Æt!
 Stræb meer ei *Thurserne* at efterabe!
 Skik i din Stand og i din Tid dig ret,
 Ved i den gamle Kæmpe-Aand at skabe!
 Da lever i dig, Død og Grav til Trods,
 Hvad der opvakde *Thorvaldsen* og os!

»Albert Thorvaldsen« åbnes i erindring om det store gennembrud omkring 1800, en sand tidsaldrenes »*Nyaars-Dag*«, solhverv, solopgang, morgenopstandelse (str. 1-2). De opståede helte bar »Kronehjelm af det røde Guld« (str. 1), en forberedelse af digtets senere kongemetaforik om Thorvaldsen (i str. 6 og 18-23). Thorvaldsen indføres i str. 3-4 som den første og største af de nye kæmper. Det fremhæves, at den viraksky, verden ofrede til ham for genskabelsen af de græske guder, viftede han, »oplyst af *Nordens Kæmpeaand*«, til side med »*Barnehaand*« (str. 4). Trods rundeligt bifald lå Thorvaldsen ikke under for kunstnerhovmod, men fandt, netop som nordbo, den rette barnlige ydmyghed – formentlig Grundtvigs hovedårsag til at forsone sig med hans metier. Grundtvig søger at åndeliggøre billedhuggerkunsten ved at indpasse den i sin universalhistoriske helhedsforestilling: »*Nordens Kæmpehaand*« kan med Thorvaldsens hammer og mejsel genskabe det fra fortiden, »som var født af *Aand*« (str. 2). Han nævner lige Jason-statuen (str. 3), men – som han i 1839 havde ytret (PS VI, s. 238) – beundrede han aldrig noget af Thorvaldsens værker, men nok manden selv, dels for hans stor-

hed i det jævne, dels for hans rolle i det 19. århundredes romantiske gennembrud. I resten af digtet inddrager Grundtvig kun i ringe mål (mildt afstandtagende) Thorvaldsens arbejder. I stedet prøver han at nå frem til en forståelse af ham som åndstype, i en overskridelse af sin sædvanlige Vaulunder-betegnelsen for ham.

Digtet er disponeret, så Grundtvig ved kunstnerens kiste stiller tre spørgsmål. Var han en gud (str. 5-8)? Var han kristen (str. 9-11)? Var han hedning (str. 12-17)? Det endelige svar lyder: han var en kunstnerkonge (str. 18-24).

Det første spørgsmål kan synes absurd, men er afledt af vendingen »Gude-Alder ny« (str. 2) og tidens forgudelse af den store mand (str. 4). Med henvisning til Thorvaldsens død må spørgsmålet selvsagt besvares negativt, hvorved digtet træder klart frem som et dødsbudskab (str. 5-8). Konstateringen af Thorvaldsens blomster-lige forgængelighed er ikke et angreb på den døde, men på senromantikkenes blinde kunstdyrkelse⁴³. Med vemod har Grundtvig hørt »det høie Gny« – et let ironisk udtryk? – ved hans død og den megen tale om »Konstens Konge« (str. 6). De sidste anførselstegn er Grundtvigs og angiver en distance fra tidens overspændte journalistiske behandling af dødsfaldet og bisættelsen. Selv stemmes Grundtvig til alvor ved vennens død: hverken han, Steffens eller Oehlenschläger vil sidde længe på forundringsstolen: »... sortne maa det for hvert Øie blaat!« (str. 7). Thorvaldsen var ingen gud, men bar æresnavnet menneske, hvad der bevises af de tårer, de efterlevende græder over ham (str. 8).

Det andet spørgsmål om Thorvaldsens kristendom rejses og besvares i str. 9-11, i sidste ende negativt: »Du var *ei* Catholik, *ei* Protestant«. Spørgsmålet var dukket op på begravelsesdagen, hvor statskirken havde sat meget ind på at overbevise offentligheden om Thorvaldsens rette tro. Således talte Grundtvigs modstander fra 1820'erne, professor H. N. Clausen, lørdag middag ved båren i akademiets antiksals og hævdede bl.a., at »Hvor det Store og Herlige fremstaaer som Menneskers Værk, der er det Guds Aand, som vidner med Menneskets Aand« (pjecen Thorvaldsens Bisættelse, 1844, s. 3). I Frue Kirke gik stiftsprovst E. C. Tryde i sin ligprædiken i Clausens fodspor.

Tryde havde på sin løbebane forenet en tidligt vakt sympati for Grundtvigs teologi med venskabsforbindelser til den Hei-

bergske kreds og det øvrige højere borgerskab i hovedstaden. Som Grundtvigs foresatte irriterede han ham i april 1844 med et par nidkære forespørgsler til hans embedsførelse i Vartov under sygdommen (Breve II, s. 391). Grundtvigs strofer om Thorvaldsens kristendom har nok navnlig brod imod Tryde. I sin ligtale har Tryde det ikke meget kristelige sigte gennem det jordiske tågesløv at søge at skue og føle en sådan kunstnersjæls forklarelse. Tryde forklarer Thorvaldsens rige produktion ud fra den »Naade, som gives heroven fra« (ovennævnte pjece, s. 20) og mener, at den begejstring, kunstværkerne vækker hos beskuerne, også må have besjælet kunstneren: »Skulde vi kunne tænke os den Sjæl forblive i en mindre forædlet Skikkelse, og ligesom ubevidst, om det Evige, Sande og Hellige, fra hvem dog det udgaaer, der kalder Forædlingen og Bevidstheden om det Hellige frem hos os selv« (s. 20-21)? Han betoner umuligheden af menneskets selvforløsning og fortsætter modererende: »Men skulde vi paa dette Sted kunne nære Tvivl om at blandt alt det Herlige, der aabenbarede sig for ham, blev heller ikke det Herligste, det som har kaldet den høieste Priis og Tilbedelse frem, der er hørt paa Jorden, skjult for hans Øie?« (s. 23). Med blankpoleret, om ikke overbevisende logik kan Tryde for den sørgende menighed udpege adskillige statuer i kirken som bevis på afdødes forhold til kristendommen, således apostelgalleriet: »betragt disse Træk af de dybeste Tanker, af den helligste Alvor i deres Aasyn, og Ingen vil sige, at det kun var en let, en flygtig Berørelse af det Hellige der er gaaet hen over hans Sind« (s. 25).

Jo. Det vil Grundtvig. Han taler spidst om Thorvaldsens billeder i »Kirkesmag« og om det »høit« stillede spørgsmål om hans tro. Statuerne i Frue Kirke er for Grundtvig blot vidnesbyrd om Thorvaldsens bevidste kunst, ikke om hans tro. At han efter jordisk æresbegreb holder mål med hvemsomhelst er vist (str. 10), men at han hverken sluttede sig til lummervarm katolicisme eller istapkold protestantisme véd hele verden »godt og grant«, slutter Grundtvig hvast (str. 11).

Trods Clausen og Tryde var Thorvaldsen altså hedning, men af hvilken art bestemmer Grundtvig i de følgende strofer (str. 12-17). Han slår over i asasprog: Thorvaldsen var ingen rimthusse, ingen himmelstormer, men en lysalf, en mand med syn for »Guddoms-Stemplet paa den kække Bue« (himlen) og sikker

skelnen mellem sort og hvidt (str. 12). I nordisk mytologi er rimturserne kolde jættestyrtende småvæsener udsprunget af urkulden, mens lysalferne er forløbere for senere almuetro på gode engle (P. F. Suhm: *Om Odin*, 1771, s. 235 ff. og 229).

Et bevis på Thorvaldsens ædle hedenskab leverer hans Kristus-statue, opstillet i gips 1828, i marmor fra pinsen 1839, placeret ved englen med muslingeskalsfonten indviet den 24. marts 1839. Den fremtræder »Med Majestæt og Konge-Lader milde« (str. 13) – er det en forsigtig kritik af dens jordiskhed? Grundtvig sammenligner den med et andet velment hedensk Kristusbillede: det, som Eusebios i sin kirkehistorie beretter, den helbredte blodsottige kvinde (fra Marcus 5.25-34) rejste Kristus ved Jordan. Grundtvig beslutter sig til tolerance over for gudebillederne: »Lad det kun staa« (str. 13). Men han vender op og ned på Eusebios' årsagsbegreb. Den kirkehistoriske anekdote melder, at en ukendt urt i Paneas fik lægende kraft af at vokse op og berøre Kristusstøttens kappesøm. Grundtvig skriver (i str. 13), at kun hvor livets strøm rinder gennem fonten (altså i dåbens sakramente), kan sundhedsblomsten vokse frem. Døbefonten, ikke Thorvaldsens kongelige kunst, er for ham Frue Kirkes centrum. Eusebios' fromme legende bliver til et stykke dåbsteologi.

Efter således at have bragt ret kristen orden i tingene betyder Grundtvig i endnu to strofer sin tolerance over for billedstøtter på grund af graden af åndelighed i Thorvaldsens hedenskab (str. 14-15). Det udløser den måske berømteste selvkaraktistik i Grundtvigs forfatterskab (str. 16-17).

Thorvaldsens hedenskab er menneskelig og ikke udtryk for »lede »Satan«« (et sidestykke til rimthuser og jætter), og derfor kan Grundtvig ikke tage absolut afstand fra ham. Afgørende er linjen om Grundtvig selv: »Hedning, men dog ingen Hund« (str. 16). Den form for hedenskab, Thorvaldsen, Eusebios' kvinde, lysalferne og såmænd også Grundtvig selv ejer, er hverken satanisk eller dyrisk⁴⁴, men netop menneskelig, på baggrund af barnlig ydmyghed (jf. str. 4), almen medfølelse (jf. str. 8) og en åndelig betragtemåde af det skabte og en usvigelig moralopfattelse (jf. str. 12) I den levende Grundtvigs tilfælde kan hedenskaben »endnu« (str. 16) afklares, i den døde Thorvaldsens sker det i himlens »bedste *Konge-Lag*« (str. 17).

Efter denne kraftige – og hudløst personlige – redegørelse for

ædel humanistisk hedenskab i fast dementi af Trydes gravtale fortsætter og afrunder Grundtvig sit mindekvad. Han bruger nu – ikke let vrængende, men alvorligt – avisklicheen om kunstens konge (fra str. 6) og bygger resten af stroferne op om Thorvaldsens kongerang og kongegrav (str. 18-24). Teksten anslår en sjællandsk sommeridyl: Thorvaldsen var konge »under *Alberts-Navn*«⁴⁵ på en »Blomster-Øe« (str. 18), hvor han trods legende beherskelse af håndværket altid stræbte alvorligt og godt (str. 19). Tænker Grundtvig mon en snes år tilbage til sin status over Bagesens misbrug af sine evner?

Alfeletheden og kongeansvaret forenes i titlen gamle Nordens »Alfe-Drot« og navnet »*Dvalin*, gamle Nordens Konge-Dværg« (str. 20), sidstnævnte efter Grundtvigs mening lysalfernes høvding (Nordens Mythologi 1832, US V, s. 544). Kongegraven beskrives i genkendelige enkeltheder fra det nye museum. Lejet i borgegården (str. 20) er naturligvis G. Bindesbølls gravkammer⁴⁶, og når graven kaldes »et *Himmelbjerg*«, må det vise hen til museets statuer af de græske guder (»*Olympen* med sin Gude-Hær« i str. 21). Museet er et pant på Thorvaldsens sejrshåb i ungdommen – et ordspil på Jasons køber, Sir Hope? – og i alderdommen, hvor en statuetteafstøbning af Thorvaldsens selv-fremstilling med Håbet (fra 1839) prydede kisten ved bisættelsen og fulgte ham i graven (J. M. Thiele: Thorvaldsens Biographi IV, 1856, s. 73 og 241). Endelig véd Grundtvig åbenbart, at museet efter Christian VIIIs ordre skulle krones med Thorvaldsens Victoria på en Biga (fra 1827) (Thiele sammesteds, s. 249), »*Seiers-Disen*« (str. 22). Det blev dog i stedet H. V. Bissens triumfvogn i bronze.

Sejrsstemningen trøster mod døden. I dementi af blå øjnes naturbetingede sortnen (str. 7) forudser Grundtvig, at Thorvaldsens brustne øjne atter engang vil tindre »himmelblaat« (str. 20), i »den forklarede Naturens Orden«, altså modsat den almindelige naturs, hvor blomster visner (str. 5), sol går ned (str. 6) og tårer fældes i savn (str. 8). Sent i digtet vendes teksten fra et skarpt tegnet portræt til en forkyndelse af genkomst.

Thorvaldsens livsværk i museet giver nordboerne det store universalhistoriske overblik, »Udsigt vid (...) / Henover Stovværks Strøm i alle Sunde« (str. 21). Samtiden opfordres til at rejse sig for at skabe, ikke himmeloprørsk, men »i den gamle

Kæmpe-Aand«, så nyårgennembrudet fortsætter også uden de oprindelige deltagere, »Død og Grav til Trods« (str. 24). Den åndfulde hedenske lysalfefilosofi fastholdes som digtets sidste ord om Thorvaldsen.

Grundtvigs meget syge tilstand i 1844 mærkes ikke på teksten. Det sproglige udtryk er så malmfuldt som nogetsteds i forfatter-skabet, den logiske linje er ubrudt fra først til sidst, og billedinventaret er sikkert behersket, helt uden den tankeflugt, der præger »Brage-Snak«-foredragene få måneder før.

Den berømte hedenskabsbekendelse er læst i sammenhæng med lysalfekarakteristikken af Thorvaldsen ikke så negativt ment, som opbyggelige betragtere ved en isoleret læsning af den kan tro. Fodnoten ved trykket i »Danskeren« 1848 er nok med urette tolket som en betænkelighed⁴⁷. I brevet til Busck den 28. maj 1844 anser Grundtvig det da bortkomne digt for »godt« og ærgrer sig i 1848 vist mest over at være kommet post festum med det. At han i det første bevægede år af Treårskrigen tog anledning af museets åbning til at offentliggøre digtet tyder netop på, at han ønskede det frem under alle omstændigheder.

De to håndskrifter opererer med en bortskæring af str. 9-11 og 15-17, altså netop debatten om Thorvaldsens religiøse stade, som Trydes ligtale inspirerede ham til. Udeladelserne ville fjerne digtets tyngdepunkt og gøre det til et – ganske vist stadig vægtigt – alment sørgedigt over den første og største kunstnerkonge i Nordens nyårstid. Med rette har Grundtvig lagt dem bort igen.

»Povel Dons« 1843, trykt 1867

Den 8. april 1843 døde Grundtvigs ungdomsven Povel Dons, 60 år gammel, i Bjergby præstegård efter mere end tyve års tilværelse i stille afsind.

Dons dukkede op i Grundtvigs liv i juni 1808 i dønningerne efter »Maskeradeballet i Dannemark«, havde støttet ham i julekrisen 1810-11 og læste i hans Udbyår 1811-13 korrektur på bl.a. »Optrin« 1811 og 1812-krøniken. Da Grundtvig fra 1813 atter boede i København, erstattedes deres brevveksling af personligt samvær, så dokumentationen for deres forhold i 1810'erne er sparsom. Men det skal være kommet til flere og flere sammenstød mellem dem som følge af begges forandring – Grundtvigs stive bibeltro frem til 1815 og Dons' opløsning. Dons nedbrødes

nemlig fra 1811 til 1820 legemligt og åndeligt og skal i stigende grad have slået sig på spiritus for at dulme uroen i nerverne. I 1819 fortæller hans søster således i et brev til sin mand om ham: »Han er tabt for alle. Hans skønne Sjæl er borte, og kun et meget svagt Legeme er tilbage for denne Verden. (...) Dette muntre, lyse Menneske (...), og hvad er han nu, ja som du kunde se en Vanvittig, det er græsseligt, at jeg skal sige dette, men saaledes er det. Han sidder med et ulykkeligt Blik stille hen paa ét Sted, taler ikke og kan intet erindre« (citeret efter optryk i: Danskeren III, 1890, s. 15).

Dons havde i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« den 20. februar 1808 i en klog lille analyse af Oehlenschlägers »Hakon Jarl« demonstreret en romantisk orientering, dog i lighed med Grundtvig ud fra en from kristendom. Men før mødet med Grundtvig havde han sammen med Christian Molbech været en stor beundrer af Rousseau, som da for mange i en overspændt ungdomstid blev en kilde til usundt føleri. Kraften i først Steffens', så Grundtvigs romantik fik i en del år Dons til at betvivle værdien i den rousseauske følelseskult, men i løbet af 1810'erne synes han at være gledet tilbage i den⁴⁸. Kontakten med Grundtvig ebbede ud. Grundtvigs sidste brev til ham meddeler sønnen Johans fødsel den 14. april 1822, mens Dons endnu i 1829, 1838 og 1839 lod høre kort fra sig i breve – på grund af en tilstødt øjensvækkelse i en stor og løs håndskrift (Fasc. 453b. 37, 38 og 40).

Ved Dons' død skrev Grundtvig mindediget »Povel Dons. F. 19de november 1783. d. 8de April 1843« (US IX, s. 6-8). Det offentliggjordes dog først i Chr. Richardts »Fra danske Forfattere. Digte og Skizzer« i december 1867. Grundtvig led da endnu under følgerne af sit fjerde sindssygeanfald og har derfor draget det gamle digt frem, da Richardt bad ham om et bidrag til sin juleantologi til fordel for trængende slesvigere. Trykmanuskriptet er bevaret (Fasc. 389.56).

Povel Dons

Blomster alle maae henvise,
 Hvor i Støv de fæste Rod,
 Og selv varmest Jord maa isne,

Under Vinter-Jettens Fod;
 Derfor visned, isned, døde,
 Han, som i sin Morgenrøde
 Var en Blomst med Luekalk!

Efter Kongedybets Torden,
 Efter Kongeskyens Lyn,
 Opgik Solen over *Norden*,
 Til et prægtigt Morgensyn:
 Som en Glød, der havde ulmet
 Under hele Verdens-Mulmet,
 Den sit Fængsel giennembrød!

I sin Glands, fra Moder arvet,
Skjalde-Solen, født paany,
 Til *Skinfaxe* regnbufarvet
 Skabde om den sorte Sky,
 Klædte Bjergene i Lue,
 Saaed Guld paa hver en Tue,
 Sleb til Speil det store Hav.

Det var Fimbul-Vinterdage
 Trindt i Nord med Frost og Kuld,
 Sove-Hjerter uden Mage
 Laae paa Rad i Dun og Uld,
 Mærked neppe Torden-Braget,
 Mindre Straale-Dands paa Taget,
 Over Hav og Klippetind!

Kun en Enkelt, tidlig oppe,
 Saae det store Morgensyn:
 Ælve-Dands paa Dovre-Toppe,
 Landse-Brud som Lyn med Lyn,
 Aged med paa Straale-Buer,
 Baded sig i Morgen-Luer,
 Dykked i det dybe Hav!

Ingen under Lynilds-Sæden,
 Og i Morgenrødens Aar,
 Deelde Synet, Sorgen, Glæden,
 Skjaldes underfulde Kaar,
 Deres ædle Sværmerier,

Natte-Fart paa Lynilds-Skier,
Som den ranke Ungersvend!

Lutter Øie, lutter Øre,
Lutter Liv med Efterklang,
Alt han vilde see og høre,
Alt i Barmen eftersang,
Stod os alle nær paa Klinter,
I hans Sommer og min Vinter
Nærmest *Ingemann* og mig!

Giennemrystet, giennemsuset,
Giennemluet, overspændt,
Svimled han som en Beruset,
Blussed som en Selvantændt;
Træt blev Øiet af at tindre,
Ingen mægted det at hindre:
Ilden slukdes, Øiet brast!

Blomsten, som sprang ud i Barmen
Farverig saa overbrat,
Skildt ved Lyset og Livsvarmen,
Visned i en Vinternat,
Og af Alt fra Ungdomsdage
Blev en *Skygge* kun tilbage,
Som af Barnets *Vugge-Drøm*!

Skyggen svandt i *Skygge-Dalen*;
Stat nu op, du Ungersvend,
Rød og hvid i Billedsalen,
Alle Skjaldes Hjertensven!
Vovehals med Flyvebælte
Kun af *Vox*, som Luer smelte!
Ikaros med Øine blaa!

Systre hans, Soelsikker mange,
Som i Kreds om Øresund
Efter Danmarks Fuglesange
Søge ham paa Havets Bund!
Græder ei! det er forvundet,
Nu han svæver over Sundet,
Sjæleglad i Aandelag!

Saa hans Navn i Lag med Skjaldes
 Svæve skal paa Sangens Vei,
 Tiest vel i Norden kaldes
Skirner, Hjertensven ad *Frey*,
 Døie dog, mens Tider rinde,
 Ondt og Godt i Mund og Minde
 Med det hele Morgenchor!

»Povel Dons« indledes i str. 1 med en skildring af eksistensens grundvilkår: forgængeligheden. Blomster med rod i støvet må visne (den organiske natur), og selv varmest jord isner under vinterjætten (den uorganiske natur). Blomst – måske det naturlige legeme, som det opfattes hos Paulus – står her alment, men bliver i str. 9 et billede på Dons' personlighed. Den mytiske vinterjætte er nok lånt hos Johs. Ewald⁴⁹, men lægger desuden op til slutkarakteristikken af Dons som en jättetrodsende *Skirner* (str. 12).

Først i strofens anden halvdel træder teksten frem som et dødsdigt: således »visned« (blomst), »isned« (jord) og »døde« (»han«, nemlig Dons). Rækken af sideordnede verber giver det definitive i dødsprocessen og beskriver samtidig faserne i Dons' sørgelige udvikling: hans visnende åndsliv, den isnende isolation og den fysiske død. Men, afrunder Grundtvig str. 1, i sin ungdom – den »Morgenrøde«, han fik tilfælles med århundredet – var han en blomst (fin, ikke robust) med »Luekalk«. Det sidste ord samler Dons' modstridende karaktertræk og betegner hans problem. *Lue* er alment det begejstrede varme og lyse sind, måske en helligåndsmetafor (Ap. Gern. 2.1-4). *Kalk* er flertydigt: en alterkalk slutter om den hellige nadvervin, mens en blomsterkalk er blomstens skønne, men skrøbelige bæger (der mindst af alt tåler luer og hede). Læst for sig selv er str. 1 et dødsbudskab uden håb.

Str. 2-4 fortæller om den lykkelige periode, da Dons var med blandt de første, – Grundtvigs hovedårsag til at erindre ham.

I str. 2 maler Grundtvig et morgensceneri med vældige bevægelser af frembrydende majestæt (to gange »Konge-«; »prægtigt«, »giennembrød«⁵⁰), ledsaget af udsøgte vokaltoner (seks gange trykstærkt *o* – for torden? fire gange trykstærkt *γ* – for lyn?). Den opgående 19. århundredes sol sammenlignes med

gløder, der ulmer i asken for så pludseligt at lue befriende op, et Grundtvigsk yndlingssymbol⁵¹. Ved at se solopgangen som en fængselsprængning tilsætter Grundtvig også et strøg af romantisk nyplatonisme. Eller tænker han på Peter, der af Herrens engel befriedes fra cellen i Jerusalem og beordredes ud for at fortsætte sin forkyndelse (Ap. Gern. 12.7-10)?

Str. 3 tolker solen som »*Skjalde-Solen*«, med glans »fra Moder arvet«. Moder bruger Grundtvig hyppigt om fædrelandet (dansk væsen og dansk sprog)⁵². Der er altså tale om et poetisk gennembrud. Virkningerne af solens glans over det (åndelige) nordiske landskab beskrives derpå fra oven og ned. Den »sorte Sky« (»Verdens-Mulmet« i str. 2) bliver til en regnbuefarvet (forsoningstegnet i 1. Mose) Skinfaxe (solhesten i eddadigtet *Vafþrúðnismál* og Oehlenschlägers »Guldhornene«). Det underforstås, at solhesten ved at trække solen over himlen kan brede morgenlys ud i landskabet. Bjergene (Norge?)⁵³ klædes i luer (pinseluer efter Ap. Gern. 2.1. ff. eller lys som forklarelsen på bjerget i Matth. 17.1-9). Sollyset såede guld på hver tue (Danmark?) – måske ligesom Rolf Krage i Snorres Edda snildt og gavmildt såede guld for Adils på Fyrisvold. Endelig sleb solen et blankt spejl ud af »det store Hav« (der både skiller og forener Danmark og Norge?). Spejlmetaforen slutter strofens ring, idet havet vel så afspejler solhesten i himlen. Strofen er en associationsrig fantasi over en solopgang, hvis detaljer får historisk-mytiske dimensioner. Apokalypsens vældige engel, der, svøbt i en sky, med regnbue om panden og ansigt som solen, sætter én fod på jorden og én i havet og med tordenrøst gør Johannes til profet, kan også være et forbillede (Johs. Åb. 10. 1-11). Solopgangen illustreres lydigt i overgangen fra de ulmende gløders *u-* og *ø-*toner (str. 2, v. 5-7) til det flammende syns *a'*er (syv gange trykstærkt i str. 3).

Solopgangsstroferne foregår i den uorganiske natur, men skiltringen styres klart af betydningen, ikke af billedsiden. Historisk korrekt, men naturhistorisk umuligt kommer Kongedybets torden (slaget på Rheden den 2. april 1801) før kongeskyens lyn (Steffens' virke i København 1802-03).

Str. 4 koncentrerer om nordboerne i den tidligere morgentime. Norden led da under en (åndelig) Fimbulvinter⁵⁴. Folk havde gode »Sove-Hjerter«, et almindeligt udtryk for god soveev-

ne, her sikkert kritisk brugt, eftersom hjertet i Grundtvigs antropologi står det guddommelige nærmest i det menneskelige legeme. Holdningen var udbredt («paa Rad»), forstærket af tidens trang til materiel luksus («Dun og Uld»). Derfor ænsede folk »neppe Torden-Braget« (1801-begejstringen døde hen), end mindre stråledansen på de højder, solen ramte først – »Taget«, »Klippetind« – og indirekte det himmelspejlende »Hav« (Oehlenschlägers »Digte« 1803 modtoges med mange forbehold og pedantiske indvendinger af kritikken, Steffens' forelæsninger med skepsis, latterliggørelse og til sidst overhåndtagende ligegyldighed).

I str. 5 kæder Grundtvig Dons' morgenrøde (str. 1) sammen med århundredets og romantikkens (str. 2-4) og begynder på det egentlige portræt af ham. Det er, hvad angår hans jordiske tilværelse, først positivt (str. 5-6), dernæst, med overgang i str. 7, negativt (str. 8-9).

I tidens morgenlandskab er Dons, modsat sovehjerterne »uden Mage« en pioner, »tidlig oppe, / Saae det store Morgensyn« (jf. kvinderne ved graven påskemorgen i Matth. 28.1-10?) (str. 5). Det fremstilles, hvorledes Dons i stigende grad tager del i synet. Han *så* først (fra afstand?) de magiske luer på Dovretoppe (der rammes af solen før dalene, jf. str. 3-4)⁵⁵. Så *agede* han *med* på strålebuer (som Tjalf og Roskva på Thors kærre i Snorres Edda?), *badede sig* (rensende og nydende?) i morgenluerne og *dykker* endelig, åbenbart opladet med energi af de foregående faser, i det dybe hav. Modsat søvnen i str. 4 præges str. 5 af aktive handlinger. Dons' bevægelse fra synet af bjergtoppene til det dybe hav er en parallel til udbredelsen af sollyset i str. 3. Den kan også forstås som en verdslig dåbsakt. Dons værdsætter som en af de få vågne højromantikens fornemste kvaliteter: højde (bjergtoppe), kraft (lansebrud), lys (strålebuer, hvor buer desuden associerer til bæreevne), varme (morgenluer) og dybde (havet). Strofen rummer dog også en dulgt kritik af Dons, idet hans dyk i det dybe hav forbereder tekstens kommende identifikation af ham med Ikaros og Phaëton, to sagnfigurer, der dør i havstyrt.

Str. 6 komponeres med eftervægt, fra »Ingen« til »den ranke Ungersvend« (rank måske jf. »Blomst med Luekalk« i str. 1 – en lilje?). Hans undtagelsesstilling som vågen understreges igen,

men nu defineres det romantiske gennembrud direkte i en række substantiver. »Lynilds-Sæden« (jf. str. 3: »saaede Guld«) kan betegne Zeus' befrugtende lynstråle i det græske Danae-sagn. »Synet, Sorgen, Glæden« er romantiske hovedkategorier: visionen og polærmodellens spændvidde mellem smerte og lykke. »Ædle Sværmerier« er romantikkens tilladelige fantasiforbrug, der hæver over det jordiske (ikke som ellers tit hos Grundtvig og i samtiden den religiøst kætterske mystik). »Natte-Fart paa Lynilds-Skier« formidler i et ægte nordisk billede⁵⁶ både det dristige og farlige i skjaldenes færd. Men hvor Dons i str. 5 skildredes i centrum af en række handlinger ved hjælp af verber, domineres han i str. 6 af krævende omgivelser og begreber, gengivet i udpræget substantivstil. Det eneste verbum er det semantisk relativt passive »Deelde« (deltog i). Sammenholdt med skjaldenes mod og bedrifter er Dons en bleg skikkelse trods alt. Her går Grundtvig over til at behandle hans kritisable sider.

I str. 7 fremhæver Grundtvig ved gentagelser Dons' bestræbelser for at følge skjaldene (»Lutter«, »Alt«). Men der er noget febersygt over hans tendens til at omskabe sig til lutter sanser og efterligne alt. Ord som »Efterklang« og »eftersang« fraskriver Dons originalitet, og Grundtvigs omhyggelige ordvalg fastholder Dons' romantik i det kødelige (»Øie«, »Øre«, »Barmen«). Strofen slutter forsonligt med en taknemmelig erindring af Dons' uselviske mod til at gå »paa Klinter« (jf. »Bjergene« str. 3, »Klippestind« str. 4, »Dovre-Toppe« str. 5 og skiløbet i str. 6) dengang i Ingemanns sommer og Grundtvigs vinter (1810'erne). Begrebet ånd nævnes ikke i forbindelse med ham, ikke engang begrebet hjerte. Digtet nærmer sig nemlig bristepunktet i hans liv.

Slægtstraditionen er fāmælt om Dons' sindssyge. I et brev til Gunni Busck den 15. april 1843 afleder Grundtvig Dons' sørgelige skæbne dels af den areligiøse huslige kreds, han giftede sig ind i, dels af hans »grændseløse Forliebelse i den kiødelige Blomst«. Mens alle andre anser blomsten (legemet) for offer for sygdommen, tror Grundtvig omvendt: »den ødelagde ham, før han vidste det«, fordi han ingen højere værdi fandt at knytte sig til end sanserne, der kun i hans ungdom stod ham bi⁵⁷. I str. 8, diktets med rette tit citerede præcise diagnose af Dons, resulterer hans ambitioner (fra str. 5-7) i total kollaps. Den uhyggelige radikali-

tet i oplevelsen udtrykkes i fire adverbielle perfektum participier: »Giennemrystet, giennemsuset, Giennemluet, overspændt«. Yderligere to, nu substantivisk anvendte, participier, »en Beruset«, »en Selvantændt«, lægger – dog i nænsomt formulerede »som«-sammenligninger – skylden for sammenbrudet på Dons selv. Den berusede må svimle (hans spiritusmisbrug i 1810'erne?), den selvantændte blusse. Det sidste belyser »Luekalk« (str. 1) med vægt på det negative i den botaniske metafor: skrøbeligheden. Dons tålte hverken højder eller ild, hvor de ægte skjalde ikke skadedes af solen (str. 3), stråledansen (str. 4) og det natlige skiløb (str. 6). Modsat skjaldenes øje for syner (str. 6) mattedes Dons' og brast til sidst, fordi han kun gjorde sig til ét med de legemlige sanser. En slægtsoverlevering gav Grundtvigs 1810-krise skyld for Dons' knæk⁵⁸. Grundtvig afviser den direkte: »Ingen mægted det at hindre«. Fortsættelsen af digtet i str. 10-11 viser, at str. 8 ikke blot er en naturalistisk redegørelse for Dons' krise, i realisme beslægtet med Grundtvigs poetiske fragmenter fra julesygdommen 1810. Den er også del af en myte, et nærbillede af Dons som en moderne efterligner af to overmodige græske sagnhelte, Ikaros, der fløj for tæt på solen (str. 10), og Phaëton, Heliadernes broder, der ikke formåede at styre solens vogn (str. 11, jf. solhesten Skinfaxe i str. 3, fremmanet af den sorte sky af skjaldesolen). Grundtvig lader de to selvovervurderende grækeres styrt i havdybet falde sammen med den ubønhørligt nedadgående linje i Dons' liv. De antikke sagn tegner en tilintetgørende karikatur af Dons' ivrige romantisk-kristne digterdåb fra str. 5, hvor han »Dykked i det dybe Hav!«

Dons' lange skyggeliv efter faldet beskriver Grundtvig kærligere, skønt stadig ikke ukritisk, i str. 9 med genoptagelse af str. 1s blomsterbillede. Hans blomst (begejstringsluekalken) sprang ud i »Barmen« (atter betoning af kødeligheden – ikke i hjertet!), »Farverig« (det luende, regnbuefarvede, gyldne fra str. 1-3), men også »saa overbrat«⁵⁹, forceret. Uden »Lyset og Livsvarmen« måtte hans blomst visne, bogstaveligt en hentydning til str. 8s slukte ild og brustne øje, overført vel også til Dons' alt for flygtige entusiasme for romantikkens gode egenskaber (fra str. 5-6). Af de altomfattende ambitioner (jf. str. 7) er kun skyggen tilbage, som et barns vage erindring om drømme i vuggen.

Tætte allitterationer i str. 9 forbinder begreberne også lydligt:

Blomsten – Barmen – -brat – Barnets (dyrkelsen af kødeligheden)
 ud – overbrat (selvets kunstigt fremmede vækst)
 Lyset – Livsvarmen (de bortfaldne åndelige livsbetingelser)
 Visned – Vinternat – Vugge-Drøm (tilintetgørelsen og den vage
 rest)
 Skildt – Skygge (visneprocessens begyndelse og slutning)

Det antydede indrim »Skygge – Vugge-« associerer lydligt til den halvt udslettede erindring hos den syge om den gode, men for-gangne periode. »Skygge« kan forstås bogstaveligt, nyplatonisk (den utilfredsstillende spejling i legemet af Dons' ånd) eller i det 18. århundredes betydning genfærd. Ordet leder frem til de af-sluttende eftermælestrofer.

I str. 10 kvitter Grundtvig overbærende Dons' lange skintil-værelse, »Skyggen svandt i Skygge-Dalen«, og dekreterer med Jesu ord til enkens søn fra Nain (»Stat nu op«, jf. Luk. 7.14) en opstandelse af ungersvenden, den ranke og modige (fra str. 6), »Rød og hvid i Billedsalen«, altså med farve af liv og evighed i moderne åndshistorisk mytologi. Trods alt var Dons »Hjertens-ven« af alle skjalde. Det er første gang i digtet, han forbindes med hjertet. I mildere stemning kan Grundtvig billige hans dri-stighed som »Vovehals (..) / (..) med Øine blaa«⁶⁰ med beklagel-se af hans spinkle talent: »Flyvebælte / Kun af Vox, som Luer smelte«. Dons var en »Ikaros«⁶¹.

Str. 11 indfører endnu en græsk faldmyte. »Soelsikker man-ge« er Grundtvigs djærve fordanskning af Heliaderne, Phaëton-myten sol søstre, der efter broderens død i havet grædende søgte ham »Paa Havets Bund« (og i myten af Zeus forvandlede til sørgpile, mens deres tårer blev til ravperler)⁶². Hos Grundtvig leder søstrene i »Øresund/Efter Danmarks Fuglesange« (dvs. vejledt af? håndskriftet har oprindeligt »Under«) for at finde ham. Til de grædende kvinder taler Grundtvig myndigt, med et ekko af Jesu ord til kvinderne påskemorgen (Joh. 20.15): »Græ-der ei! det er forvundet«.

Mens alt for stor tro på egen flyve- og styreevne uopretteligt styrtede de to grækere, kan Grundtvig hæve Dons efter skygge- legemets bortfald i døden til en lykkelig flugt. Han svæver (en varig tilstand!) »over Sundet« (Grundtvig tolkede gerne Phaë-ton-myten Eridanos-flod som Øresund!), »Sjæleglad i Aande-

lag!«. Efter den korte ungdom som digternes hjertensven og den lange mellemfase i stigende kødelighed og mattende afsind er Dons omsider kommet til åndens rige. Faldkurven er dementeret: Dons er alligevel ikke bytte for dybet (fra str. 5 og 10-11), men kan svæve over havet, det himmelspejlende (str. 3), stråledansende (str. 4), solluende (str. 5).

Str. 12 placerer så Dons i historien som en »*Skirner*, Hjertensven ad *Frey*«, på godt og ondt i eftermælet knyttet sammen med gennembrudsfolkene, svævende »paa Sangens Vei« (f.eks. i Grundtvigs digt). Også denne mytefigur er omhyggeligt valgt: i eddadigtet *Skírnismál* er *Skirner* den trofaste og modige hjælper og budbringer, der med et *lånt* tryllesværd besejrer jætten og tilvejebringer en kærlighedsforståelse mellem *Frey* og jættedatteren *Gerda*. Men i Grundtvigs mytefortolkning skader *Frey*, som *van* (nordisk frugtbarhedsgud), aserne som helhed ved sin utæmmelige sanselighed, der lader ham stå våbenløs i *Ragnarok*⁶³. En sådan guddom var *Skirner* tilforordnet. Kritikken af Dons' kødelighed er ikke ganske fortrængt.

Under digtet klinger den beske advarsel mod at handle over evne. Dons' sanselighed fører til hovmod, fald og legemlig død, mens hans ideelle stræben og trofaste tjenersind berettiger ham til i gennembrudets historie at opstå som ånd blandt ånder. Slutstrofen er da selve eftermælet. Placeringen som en *Skirner*, *Freys* skosvend, er beskednere end de forhåninger, Dons nærede om *Ikaros*-flugt og *Phaëton*-kørsel. Men til gengæld holdbar.

Digtet indeholder en hel lille poetik. I de første seks strofes dramatisk bevægede landskab luer, brænder, gløder, blusser, glinser og lynet det, alt gode og ubedragelige morgentegn, med mulig påsketone. Inddragelsen senere af de græske solmyter kommer til at illustrere andre sider af det digteriske frembrud. Digtningen er nok lys og varme og løftelse, men den er også farlig, har tveægget natur. Det var solheden, der smeltede *Ikaros*' selvgjorte vingesæt, og det var med flammende lyn, *Zeus* måtte standse *Phaëton*'s løbskkørsel. Men i den rettes hænder er poesien en vældig magt. Dons' opstandelse sker ved frit og dristigt tillempede *Jesus*-ord, men uden dogmatisk forkyndelse – vel fordi Grundtvig ikke var sikker på Dons' tro på dødslejet. Desmere lægger han vægt på mindedigets verdslige bevarings-evne: Dons' ry vil leve sammen med højromantikken. Skjalde-

solens forvandlende magt (str. 3) danner modsætning til vinterjættens tyranni over de skrøbelige blomster (str. 1 og 9), skjaldesynerne er »underfulde Kaar« (str. 6), og i sang og digt overlever Dons »i Mund og Minde« (str. 12). Grundtvig har i digtet givet ungdomsvennen et nyt og bedre liv end det, han just har forladt⁶⁴. Hans fejlgreb efter en digtereksistens medfører, at hans legeme måtte dø, før hans ånd kan kaldes tilbage til liv. Derfor hilste Grundtvig i det ovennævnte brev til Busck Dons' bortgang velkommen på en måde.

»Povel Dons« er et af Grundtvigs bedste stykker lyrik overhovedet. Det er kort og fyndigt, uden overflødige linjer, uden afmatning, uden tør allegori, holdt sammen om et åndeligt mytelandskab i en morgentimestemning, belyst med lynglimt fra antik og nordisk mytologi. Det er i enkelthederne så rigt, så givende, at det først kan tilegnes fuldt ud, når læseren efter en gængs læsning forfra også læser det bagfra og betragter metaforer og handling i de indledende strofer i lyset af de senere. Kun et forståeligt hensyn til Dons' efterladte kan i 1843 have afholdt Grundtvig fra at give digtet i trykken. Den eneste fejl, denne sjældne prøve på lyrisk fuldkommenhed har, er, at digtet omhandler en person, man i dag formentlig kun beskæftiger sig med netop i anledning af Grundtvig og hans digt.

Afsluttende:

Det 19. århundredes dødsdigtning – selv en døende genre – består ofte af velmente sentimentale reproduktioner af den døde i solbeskinnede billeder uden skygge og kontrast. Man trøster sig med den dødes fred hos Gud efter befrielsen fra verdens smerter eller med naturens evige kredsløb. Grundtvigs gode dødsdigte danner en solidere statusopgørelse. Fra engang sidst i 1810'erne føler han sig i kraft af skjaldesyn og skjaldeevne som Guds og Sandheds repræsentant og vover at udtale endog meget barske og bidende domme. Han ser ikke den døde under privatlivets og familiens synsvinkel. Han anlægger heller ikke en faglig vurdering for at kunne glæde sig ved den dødes efterladte værker. I stedet placerer han sikkert og ubarmhjertigt den døde i den åndelige universalhistorie.

En programerklæring herom har Grundtvig formuleret i sin nekrolog i »Danskeren« den 16. februar 1850 over Oehlenschlä-

ger. Han anbefaler sine eftermænd ved hans egen – som han tror: snarlige – død »at tale og skrive saa lidt som mueligt om, *hvad* de mene, Danmark og Norden kan have *tabt* ved *min Død*, men med Flid henlede Opmærksomheden paa, hvad de troer Danmark og Norden har *vundet* ved *mit Liv*« (US IX, s. 222). I det følgende mindekvad⁶⁵ forstår han Oehlenschläger som en harmonisk enhed af gamle Nordens ånd og den moderne lutherske kristendom. Han skelner bestemt mellem Oehlenschlägers »Skjalde-Værd og Skjalde-Virkning« og så den »Enkeltmand«, der, med ungdommens ildrus bortdunsted, unægtelig mere og mere lagde sig efter det 18. århundredes fade ideer og alt for meget søgte at behage.

Det er Grundtvigs teknik at bygge sine dødsdigte op omkring et iøjnefaldende karaktertræk hos den bortgangne, som kan sættes ind i et omfattende historisk perspektiv. Belysningen af dette træk – ofte udformet i mytologiske henvisninger – gør det muligt for Grundtvig at se og at gribe hele personligheden, anbragt enten i vante omgivelser gennemlyst, *forklaret*, af højere betydning eller i symbolske landskaber. Formen er iøvrigt gerne tæt, de foretrukne strofer – den syvlinjede trokæiske 3-4-slagsstrofe med rimløs slutlinje eller den sekslinjede jambiske 4-5-slagsstrofe – er rummelige uden at blive udflydende. Det remseagtige, der hærger en del af hans dogmatiske salmer og sange, er der ikke plads til, og den knappe tid til udarbejdelsen forhindrer de lange vævende stræk. Som altid hos Grundtvig er anslaget bedst.

Mærkeligt – eller betegnende – nok er holdningen i Grundtvigs bedste dødsdigte ikke udtalt kristen. Håbet om åndens opstandelse belægges oftere med nordisk og antik mytologi og historie end med bibelord. Strukturelt er oprejsningstanken i overensstemmelse med kristendommen, sjældent i den digteriske udfyldning. Grundtvigs dødsdigte er verdslig genre.

Det 19. århundredes dødsdigte har til funktion at beklage tabet for derefter nænsomt at lukke kistelåget og sænke kisten i graven. Grundtvigs mindedigte peger mere energisk hen på en fremtid også for den døde. Den døde lever i sit væsen og sit virke, er i ånden stadig til stede og kan gribe aktivt ind i de efterlevendes tilværelse lige frem til dommedag, da han eller hun atter vil rejse sig legemligt med tindrende øje. Grundtvigs forestilling om, at den døde har været bærer af en ånd, som midlerti-

digt slumrer, men har mulighed for at blive genfødt, er ikke kristen eller kirkelig. Det er en hedensk-nordisk tanke, udtrykt i de gamle nordboers skik at opkalde børn efter forfædre for at reinkarnere disse. En samling egenskaber, man har beundret og ønsket sig, danner en type snarere end markerer et individ med éngangsevner. Signaleret ved paralleller dukker sådanne typebestemmelser, forsigtigt, men gang på gang, op i Grundtvigs historieskrivning og -digtning⁶⁶. En stilisering i en stræben mod det overindividuelle er karakteristisk for Grundtvigs redegørelser livet igennem for det enkelte menneskes rolle i historien. Ethvert menneske kan læses som et ciffer i Guds gådeskrift, en genkomst af noget historisk bestemt. Hedensk reinkarnation forenes med kristen forsynstro.

En sådan helhedstankegang og en sådan genkomstfilosofi findes hos en af dem, Grundtvig har sunget requiem over, – Jens Baggesen. Hans ufuldførte epos »Thora fra Havsgaard«, trykt 1814-17, trodser som sin hovedpointe den individuelle død med en stædig »Jeg kommer igien«-ytring, og når den virkeliggøres, sker der et sammenfald mellem fortrængt hedensk visdom og sejrende kristendom⁶⁷. Hans digtgruppe »Balders Igienkomst, eller Digte til Nanna« (i hans tidsskrift »Danfana« 1816-17 med enkelte senere tillægssigte) handler om den elskovsmartrede Balders langsomme død. Men endnu i dødsøjeblikket, ja i dødsriget (i det udaterede digt »Baldur i Helheim«, DV III, s. 118 f.), dementerer Baggesens Balder i *monolog*form – altså i åndens og digtningens niveau – sin tilintetgørelse.

I en sang på kronprins Frederiks fødselsdag i 1807 til Det harmoniske Selskab i København så Baggesen prinsen som den genkomne Balder for derpå at citere de ord, Odin skal have hvisket i sin døde søns øre ved balfærden – den gåde, jætten i eddadigtet Vafpruðnismál må betale med livet for ikke at kunne gætte⁶⁸:

*Hvil i Løn,
I Jordens Skiød;
Du leve skal igien, min Søn,
Naar jeg er død!*

Efter i ungdommen at have grublet mere over Balders død end over hans opstandelse nåede Grundtvig, ad andre veje, frem til den samme forståelse af, hvad Odin havde hvisket. I »Brage-Snak« 1844 oversætter Grundtvig Odins hemmelige replik til ordsprogsdansk: »..hvor Ingen *falder*, *staaer* heller Ingen op« (US VIII, s. 706)⁶⁹. I gravtalen over Oehlenschläger i 1850 erklærer Grundtvig resolut, at »*Asa-Dramet* ingenlunde slutter, men *begynder* med *Balders Død*, hvorved den Haarde-Knude slaaes, som opløser sig selv i en Straale-Krands ved *Balders Opstandelse*« (US IX, s. 226), – selvsagt en hentydning til slutningen af eddadigtet *Völuspá* (hvor opstandelsen dog kun er en profeti). Og i et digt som led i en længere gendigtning af »Nordens Myther«, skrevet i 1864, men ikke trykt før i 1930, vender Grundtvig atter tilbage til Odins afskedssætning til sønnen:

Odin dog i Øre
Vanskeligt at høre
Hviskede et Ord.

Ordet blev dog giættet,
Det var: kom igjen!

(Fasc. 393.35a.5 122r,jf.PS IX, s. 169).

Et sådant *Kom igen!* hvisker Grundtvig, ikke med spørgende, men med forsikrende, ja konstaterende tonefald, i sine mest vellykkede mindedigte i den afdødes øre, før ligbårens Balderskib fører det afsjælede legeme ud af nutiden og ind i historien og evigheden.

34. »Bautasteen« er her – uhistorisk – anvendt for gravsten. Normalt har ordet hos Grundtvig positiv betydning: minde fra og om Hedenold.

35. I januar 1850 ser Grundtvig Oehlenschläger som en reinkarnation af »Nordens Aand« (US IX, s. 223). Allerede i sin tidlige ungdom havde Grundtvig opfattet »Baldur hiin Gode«s digter som Eivind Skaldespillers broder, »den første ægte nordiske Digter i næsten et Aartusinde« (Ny Minerva, december 1807, s. 301).

36. »Verdens-Aar« er måske astronomiens grande année, de 600 år, der går mellem sols og månes møde i samme konstellation på firmamentet, – et tidsrum, der samtidig angiver fugl Phønix' levetid. Eller det kan være de 532 år, den store påskecyklus (magnus annus) omspænder.

37. Fra Plinius og Polybios til Adam af Bremen og Saxo er »Thule« betegnelsen for det mørke og uciviliserede Norden.
38. Steffens' filosofiske indledningsforelæsninger, ni i tal, fra 1802-03 er bevaret og trykt; resten blev, efter Steffens' oplysning (Was ich erlebte V, 1842, s. 58 f.), aldrig skrevet ned, men improviseret over stikord. Det samme gælder hans Goetheforelæsninger i 1803.
39. Grundtvig og Steffens var – dog normalt under urbane former – meget uenige om betragtningen af dansk og tysk (se Breve I, s. 498-504 og 530-534, og II, s. 272, samt beretningen om deres diskussion på Nysø i juli 1840 i: Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig, 1948, s. 206 f.).
40. Lykkeskibet med kong Skjold som lille barn på et kornneg kendes kun fra angelsaksiske kilder. Sagnet har optaget Grundtvig fra 1815, da han begyndte sit Beowulf-studium (se »Danne-Virke« II, 1817, s. 217 f., Grundtvigs Bjowulf-fordanskning 1820, s. XXXVIII samt Gustav Albeck i Grundtvig-Studier 1960, s. 47-53).
41. Steffens havde i 1820'erne overvejet en ansættelse ved Sorø akademi. I juleferien 1844 havde han på Christian VIII's opfordring udfærdiget en længere indstilling om Sorø. Den fremsendtes til kongen den 7. februar 1845, en uge før Steffens' død, og er siden trykt i B.T. Dahls udgave fra 1905 af de filosofiske indledningsforelæsninger (s. 153-169). Manglende kendskab til de lokale forhold havde tvunget Steffens til at anlægge et »meget almindeligt, saa at sige idealsk Synspunkt« (brev til kongen den 26. december 1844). Modsat Grundtvigs – unævnte – skoleskrifter beskæftiger Steffens' afhandling sig overvejende med den lærde skole, der skal forberede elever til højskolen. Først til allersidst når han frem til nogle korte betragtninger over Sorø-institutets indretning. Det vides ikke, om Grundtvig har kendt eksistensen af Steffens' oplæg. Steffens' brevveksling med Christian VIII opbevares i Rigsarkivet (Kongehusarkivet, mikrofilm S 4526).
42. Sv. Grundtvig (PS VI, 1885, s. 483) og Steen Johansen (Grundtvig-registranten XX, 1960) mener, at begge manuskripter er fra 1844. I sin disputats regner Kaj Thaning med, at begge kan være »skrevet i 1848 med henblik på trykningen« (Menneske først – II, 1963, s. 462, note 13). I en tilskrift i Det kgl. Biblioteks læseseksemplar af registranten har Thaning siden accepteret dateringen af håndskrifterne til 1844 (bd. XXVIII, 1963, under NkS 3780.60). Sidstnævnte sted regner Steen Johansen trykversionen for en tekst fra 1848.

De to manuskripter hører snævert sammen og er samtidige. Fasc. 389. 67 er et udkast på tolv strofer med en del rettelser og overstregninger samt efter pausestreger endnu to strofer uden for rækkefølgen. NkS 3780.60 er en renskrift heraf, med de to tillægsstrofer sat ind på rette plads og endnu én strofe kommet til. Håndskriftversionen består altså af femten strofer over for trykkets fireogtyve. Notekommentaren om Eusebios står kun i renskriften, og ingen af manuskripterne indeholder den bekendte strofe 16 om Grundtvigs hedenskab eller debatten om Thorvaldsens kristendom (str. 9-11). Sammenhængen kan være følgende: Det lange, senere trykte digt er skrevet umiddelbart efter Thorvaldsens bisættelse den 30. marts 1844, bl.a. inspireret af læsning af særtrykte taler og digte til begivenheden. Siden i 1844 søger Grundtvig uden held at fremstille en forkortet version af digtet (= de to håndskrifter), enten fordi originalmanuskriptet er bortkommet eller fordi han ikke mener det egnet til offentliggørelse i helhed. Ved åbningen af museet fire år senere lader han den åbenbart genfundne originalversion trykke i »Danskeren« med en undskyldende note

- om proveniensen (som måske afslører en redaktør i stofnød!). 1848-trykket må med den aktuelle polemik mod Trydes ligtale i Frue Kirke være skrevet i 1844. Og de forkortede håndskriftsredaktioner kan ikke være fra 1848, fordi NKS 3780.60 (=renskriften) er signeret »N. F. S. Grundtvig« og således må være tiltænkt pressen; Grundtvig signerer aldrig sine egne bidrag i »Danskeren«. Konklusion: alle tre tekster af digtet er fra 1844, men trykket i 1848 er, som Grundtvig meddeler, den oprindelige version. Manuskripterne inddrages derfor her kun i beskedent omfang.
43. Eksempler: i »Fædrelandet«s nekrolog betegnedes Thorvaldsen som »Skjønhedens Ypperstepræst« (J. Brandt: Den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsens Levnet, 1844, s. 14), og vendingen om kunstens/kunstnernes konge dukker gang på gang op i aviser og lejlighedsdigte (jf. Mindekrands over Kunstnernes Konge, Billedhuggeren Conferenceraad Albert Thorvaldsen, Danmarks Glæde og Storhed. Samlet, ordnet og udgivet, efter forskellige Blade og Skrivter, 1844, ved Caroline Møller).
 44. I Olaf Tryggvasons Saga (Skálholt-udgaven 1689, 2. Partur, s. 160) skælder den katolske konge den svenske dronning Sigrid ud for en »Hundheidna«, da hun nægter at afsvære hedenskab for at ægte ham. Sigrids hedenskab er forstokket, blind og åndløs, – hundsk-dyrisk.
 45. »Alberts-Navn« kan hentyde til den kentiske hedningekonge Ædelbert – måske associeret til den ædle Bertel, »Adel-Mennesket« (str. 23) – der tålte kristen gudstjeneste i sit land og siden lod sig døbe (Grundtvig: Haandbog i Verdens-Historien II, 1836, US VII, s. 11).
 46. Museet var netop under færdiggørelse, da Thorvaldsen døde. Gravkammeret besøgte han tankefuld kort forinden. Grundtvig har i en sang, »Nordens Konst«, skrevet til Det skandinaviske Selskabs sammenkomst aftenen før Thorvaldsens død, hentydet til museumsbyggeriet (PS VI, s. 482).
 47. Således hos Rønning: Grundtvig IV.1, u.å., s. 53 og efter ham Hjalmar Helweg: Grundtvigs Sindssygdom, 2. opl. 1932, s. 75. Nye forskere har ingen betænkeligheder ved at tage digtet for pålydende, således Gustav Albeck (Växelverkan mellan skönlitteraturen och andra konstarter. Den sjätte internationella studiekonferensen över nordisk litteratur, 1967, s. 59 f.) og Kaj Thaning (Menneske først – II, 1963, s. 459 ff.).
 48. Mon man i mangel af bedre materiale kan regne Grundtvigs Rousseauportræt i 1817-krøniken for en advarsel til Dons? 1812-krøniken beskrev Rousseau kort og uden psykologiske detaljer (US II, s. 324). I 1817 hedder det udvidet om ham: han var »et lyst men særsindet Hoved med en spillende men sandselig Indbildningskraft, og et ømt men forkjælet Hjerter, havde skiftet Tro som ingen Ting og brugt al den Kraft svækkende Drømmerier og Udsvævelser levned ham, til at sætte sig paa en fornem Fod med Gud og Samvittighed, saa Forholdet mellem dem og ham skulde være gjensidig Føielighed« (originaludgaven, 1817, s. 302).
 49. Vinterjätten forekommer flere steder hos Ewald: »Vinteren, et Fragment« (SS V, s. 194 f.), »Aftenen« (I) (SS V, s. 151-153), digtet i Abrahamsons stambog (SS V, s. 33 ff.) og bryllupsdigtet til hr. Berling og jfr. Godiche (SS II, s. 202 f.). Førstnævnte fragment har Grundtvig læst den 2. januar 1805 (Dag- og Udtogsbøger I, 1979, s. 185).
 50. Solens frembrud af den sorte sky (str. 2-3) associerer til påskemorgenstemningen i Kingos »SOm dend Gyldne Sool frembryder« i Vinterparten, 1689, No. 241.

51. Lyschander har skildret antikvaren, der roder i asken efter levn af fortiden (Danske Kongers Slectebog, 1622, s. 3 f., jf. W. Michelsen: Tilblivelsen af Grundtvigs historisyn, 1954, s. 103). Billedet forekommer også i Saxos latinske Bjarkemålsgendigtning (Gesta Danorum, 1644, ved St. Stephanius, s. 32, jf. også Toldberg: Grundtvigs symbolverden, 1950, s. 74 og 263). I 1816 havde Grundtvig optegnet et dansk ordsprog fra Peder Laale: »Hvo Ild vil have han skal lede i Asken« (jf. Toldberg: Grundtvig som filolog, 1946, s. 139). Grundtvig har første gang brugt billedet i satirisk øjemed i en dagbogsoptegnelse fra 1806 (Dag- og Udtogsbøger I, 1979, s. 257).
52. »Moder« kan henvise til en etymologi af ordet Edda (= oldemoder) hos P. H. Resen i hans Snorre-udgave fra 1665, Edda Islandorum, hvor der på anden (upaginerede) side af Præfatio ad Lectorem som den første af tre mulige tydninger angives: Edda = »Avia major, vel Avavia«.
53. Grundtvig anerkendte til trods for freden i Kiel 1814 aldrig rigtigt tabet af Norge. Bjergmetaforen kan også hentyde til, at Dons var født af norske forældre (men ganske vist i København).
54. P. H. Resen oversætter i sin 1665-udgave af Snorres Edda str. 44 fra Vafþrúðnismál om fimbulvinteren således i sin fabel 48: »da fygger Snee ud aff alle Orter / da skal være sterck Frost / oc farlige Storm / icke skal Solen kunde giffve sit Skin fra sig« (jf. Nordens Mythologi 1832, US V, s. 705).
55. »Ælve-Dands« er problematisk. Efter sammenhængen er det positivt. I folketro hører elverfolk og -dans ikke til på fjeldtoppe.
56. Ifølge Vedels Saxo-oversættelse 1575 (slutningen af fortalen) anvender skrickfinder og vildelapper i den østlige del af Nordsverige ski (»seldsyne sleder«) og viger ikke tilbage fra at bestige et nok så skyhøjt bjerg. Ewald taler i »Balders Død« 1775 om »en Skrid-Finn, / Som dristig hoppede paa Fielde-Kanter, / Og skiødesløs sprang over hver en Afgrund« (SS III, s. 37).
57. Både brevets afsnit om Dons' dårlige huslige kreds og om hans forelskelse i den kødelige blomst vakte anstød i tiden lige efter Grundtvigs død. I Køster og Schröder: Til Minde om Povel Dons, 1875 (s. 134 f.), i Henr. Bech: Gunni Busck, 2. udgave 1878 (s. 274) og i H. Begtrup's citat i US IX, 1909 (s. 5) er begge steder udeladt. Første komplette offentliggørelse af brevet sker i Breve II, 1926 (s. 370-372). I manuskriptet står der ud for de pågældende afsnit en blyantspøtning: »burde ej været trykt« (Fasc. 460.27). Afsnittene kan måske læses som Grundtvigs hårde dom over Rousseaus sejr hos Dons i det længere løb. I samme brev glæder det dog Grundtvig, at Dons hidkaldte pastor Busck til sit dødsleje.
58. Traditionen stammer fra W. Hjort (Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig, 1948, s. 119). Ifølge Hal Koch er den sen og derfor ikke pålidelig (Lidt af hvert, 1940, s. 135). Grundtvig synes dog i sin energiske formulering af Dons' selvforskyldte skæbne (str. 8) at kende den, men naturligvis uvist fra hvornår.
59. »overbrat« betyder meget hastigt. Det kan være gammeldansk eller vestnordisk (ofbrått).
60. Det er tvivlsomt, om »Øine blaa« associerer til andet end ungdom, (nordisk) friskhed, liv – og måske himmelspejlende organ (jf. havet i str. 3). Betydningen naiv er slet ikke registreret i ODS (under: blaa, lysblaa, Øje). Cand. mag. Anne Duekilde har venligt fra Supplementssamlingen til ODS fundet en række citater med betydning

gen naiv frem fra mellemkrigstiden; det ældste af dem viser dog helt tilbage til en anmeldelse af Clemens Petersen (af H. C. Andersens »Portnerens Søn») i »Fædrelandet« den 19. december 1866.

61. Grundtvig kender myten fra sin Egeløkketids læsning af K. Ph. Moritz: *Götterlehre oder mythologische Dichtungen der Alten*, 1791 (s. 283 ff.). Ikaros var søn af billedhuggeren Dædalos, der var så dygtig, at han gav sine statuer liv og bevægelsesevne, men iøvrigt advarede sønnen mod faren ved hans himmelflugt. På samme måde skabte gennembrudsskjaldene ved deres poesi nyt liv, men måtte advare Dons mod at overanstrengte sin svage konstitution.
62. I str. 171-179 af digtet »Et Blad af Jyllands Rimkrønike« (Heimdal, 1815) lader Grundtvig de sydeuropæiske Heliader og Danaider smelte sammen med nordiske havfruer og den ravgrædende Freja (PS IV, s. 45 f.).
63. »Nordens Mytologi« 1808 havde Grundtvig offentliggjort en gendigtning af det pågældende eddadigt, vistnok fra 1806 (US I, s. 295-317).
64. Det skete – hvad Grundtvig umuligt kunne have forudset – også i litteraturen. Trykket af Grundtvigs gamle mindedigt i 1867 gav nemlig hans kapellan Kristian Køster anledning til at udarbejde en lille køn bog »Til Minde om Povel Dons, Grundtvigs og Ingemanns Ungdoms-Ven«. Da Køster den 8. marts 1871 døde fra sit manuskript, blev det i forøget stand udgivet i 1875 af Ludvig Schröder (jf. bogens s. XVII).
65. Digtet er ikke ubetinget vellykket. Det har i str. 1 vældigt orgelbrus i naturoptakten, i str. 2 sagtere sørgetoner, men mattes ud i de sidste strofer. Og så er det fatalt for portrættets gyldighed, at Grundtvig i str. 3 lader Oehenschläger i dødsstunden have trøstet sig med den kristne tanke om evigheden, der overgår al verdslig poesi, berømmelse og kløgt. Da bind IV af Oehenschlägers *Erindringer* udkom (posthumt) i 1851, fremgik det netop, at den døende Oehenschläger følte sig trøstet ved at planlægge sørgefesten for sig selv på Det kgl. Theater og ved at høre sin ældste søn læse Sokrates' monolog om døden fra Oehenschlägers egen tragødie (1835) op, – Oehenschläger fandt endog dette sted »saa usigeligt deiligt!« (*Erindringer IV*, 1851, s. 314 f.).
66. Et enkelt eksempel blandt mange: i digtet »Sorø Kirke« (Nyttaarsnat, 1810) lader Grundtvig typen den sejrende danske søhelt inkarnere gennem tiderne af Sehested, Tordenskjold og Willemoes (US II, s. 64).
67. Ytringen »Jeg kommer igjen!« står f.eks. i »Danfana«, juni 1816 (s. 509). Se iøvrigt den første sammenhængende løsning af »Thora« hos Aage Henriksen (Den rejsende, 1961, kap. VIII).
68. Sangen tryktes i avisen »Dagen« den 3. februar 1807 og i et særtryk, som tilsyneladende ikke er bevaret (K. F. Plesner: *Baggesen Bibliografi*, 1943, s. 121). Den optryktes i *Baggesens Biographie III*, 1853, Tillæg, s. 135-137, og citeres her fra *Arlands Baggesen-udgave* (PS V, s. 49).
69. Ordsproget er registreret i *Maus Dansk Ordsprogs-Skat I-II*, 1879, som nr. 1887. Det er nedtegnet i Peder Syv-håndskriftet *Paralipomena de proverbiis* på Universitetsbiblioteket i København. Grundtvigs kilde til det har ikke kunnet lokaliseres. Det er ikke med i hans udførlige alfabetisk ordnede udskrifter af ordsprog i de efterladte papirer (Fasc. 291-298).

Forkortelser: Se Grundtvig-Studier 1980 s. 60.